

УДК 355.01(477+470+571):81'276.6:355]20"
DOI <https://doi.org/10.15407/mue2022.21.117>

ЛИСЮК НАТАЛІЯ

кандидатка філологічних наук, доцентка кафедри фольклористики Київського національного університету імені Тараса Шевченка (Київ, Україна).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0820-6707>

LYSIUK NATALIYA

a Ph.D. in Philology, an associate professor at the Department of Folkloristics of Taras Shevchenko Kyiv National University (Kyiv, Ukraine).

ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-0820-6707>

Бібліографічний опис:

Лисюк, Н. (2022) Символічно-культурні коди воєнних реалій в Україні. *Матеріали до української етнології*, 21 (24), 117–124.

Lysiuk, N. (2022) Symbolic and Cultural Codes of Military Realities in Ukraine. *Materials to Ukrainian Ethnology*, 21 (24), 117–124.

© Видавництво ІМФЕ ім. М. Т. Рильського НАН України, 2022. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

СИМВОЛІЧНО-КУЛЬТУРНІ КОДИ ВОЄННИХ РЕАЛІЙ В УКРАЇНІ

Анотація / Abstract

У статті досліджуються сучасні способи вербалізації такого віддавна сакралізованого концепту, як скоєне під час війни зумисне вбивство ворога, який загрожував існуванню роду чи племені. Таке вбивство у давнину розглядалось як сакральне дійство, освячене необхідністю виживання, а відтак було достоту героїзоване. Таким воно вважається й нині, проте в сучасному суспільстві існує неписане табу на прямі висловлювання про це з огляду на моральні принципи та докори сумління.

Джерельним матеріалом для розвідки стали публікації трьох широко відомих українських Telegram-каналів та фотожаби, оприлюднені в Інтернеті в період від 24 лютого 2022 року, тобто в ході російсько-української війни.

У воєнний час для вираження концепту вбивства актуалізувались обценний, видовищний, аграрно-промисловий та кулінарний культурно-символічні коди, за допомогою яких утворюються нові евфемізми та паремії.

Обценний код використовує доволі значний шар нецензурної лексики, пов'язаної з тілесним низом. Видовищний код є безперечним витвором сучасної маскультури. За допомогою аграрно-промислового коду, що теж потрапив до воєнного мейнстриму, деталізуються уявні стратегії використання військовополонених та трупів ворогів. Особливої ж популярності набув кулінарний код, у рамках якого знищення військ противника описується як процес приготування різних м'ясних та овочевих страв за допомогою вогню або подрібнення.

Нові культурно-символічні коди (крім видовищного) мають міфологічне підґрунтя, творчо переосмислюючи та обіграючи давні міфологеми. Зокрема, фундаментом для утворення нових евфемізмів послугували міфологічні уявлення про життя як вегетаційний цикл, про вічно голодну смерть-пожирательку та про кулінарну обробку сирих продуктів вогнем як спосіб їх окультурення, а також про лайку як спосіб приниження й морального знищення ворога.

Ключові слова: російсько-українська війна, вбивство ворогів, табу, культурно-символічний код, евфемізм, міфологема.

Modern ways of verbalizing a long-ago sacred concept, such as the deliberate killing of an enemy, who has threatened the existence of a kin or a tribe are investigated in the article. Such a murder in ancient times has been considered as a sacred act, sanctified by the necessity of survival, and therefore heroized. It is considered so now, but there is an unwritten taboo on direct statements on it because of the moral principles and remorse.

The source material for this paper includes the published works of three well-known Ukrainian Telegram-channels and Internet meme, promulgated from February 24, 2022, i.e. during the period of Russian-Ukrainian war.

Four cultural-symbolic codes to express the concept of murder have become the most popular in wartime, namely obscene, spectacular, agrarian-industrial and culinary. They are used to create new euphemisms and paremias.

The obscene code uses a fairly significant layer of vocabulary related to the lower body. The spectacular code is an indisputable product of modern mass culture. The agrarian and industrial codes also belong to the military mainstream, and some imaginary strategies for the use of war prisoners and enemy corpses are detailed with their help. The culinary code, in which the destruction of enemy troops is described as the process of cooking various meat and vegetable dishes with the help of fire or grinding, has gained particular popularity.

New cultural-symbolic codes (except the spectacular) have a mythological basis, creatively reinterpreting and playing with ancient mythologemes. In particular, the mythological ideas about life as a vegetation cycle, about the eternally hungry death-devourer and about the culinary treatment of raw products with fire as a way of their civilizing have served as the foundation for the formation of new euphemisms, and ritual vituperation is used as a way of humiliating and morally destroying the enemies.

Keywords: Russian-Ukrainian war, killing the enemies, taboo, cultural-symbolic code, euphemism, mythologeme.

Сучасне суспільство не любить говорити про війну, смерть, убивства. Воно певною мірою ігнорує ці реалії, витісняє їх із колективної свідомості на периферію, захищаючи себе символічним чином від смерті. Натомість у давнину скоєне в ході війни зумисне вбивство ворога, який загрожував існуванню роду чи племені, розцінювалось як сакральне дійство, освячене необхідністю виживання, а відтак було достоту героїзоване. У давні часи подекуди мало місце ритуальне використання крові ворога з метою заволодіти його фізичною силою, мужністю, хоробрістю, відважністю, безстрашністю тощо. Полонених, захоплених під час збройних сутичок, часто чекала така сама доля – вони ставали об'єктами ритуального жертвоприношення [8, р. 535–537].

Нині вбивство комбатанта під час збройного конфлікту не вважається карним злочином, навпаки, міжнародне право розглядає це як законний акт самозахисту у відповідь на агресію. І навіть церква заявляє, що таке вбивство не є гріхом. Утім, і учасників бойових дій, і втягнутих мимоволі у війну цивільних гризуть моральні сумніви й докори сумління, що зрештою виливається в табування дея-

ких концептів та створення нових способів їх позначення.

Отож, якщо таки доводиться говорити про щоденне й уже буденне вбивство ворогів, пряомолінійні вислови за неписаним законом замінюються образними, метафоричними й алегоричними виразами, евфемізмами, а то й дисфемізмами, для чого використовується низка сучасних символічних кодів, що підштовхує до творчого використання й розвитку мови та утворює нові стереотипи, що їх слід вважати колективними формами народної творчості. Відтак нинішня війна принесла чимало новацій у лінгвосимволічному плані.

Джерельна база цієї розвідки – стрічка напівофіційних поточних новин у популярних Telegram-каналах «Труха Україна», «Труха Харків», «Труха Херсон» (від самого початку російсько-української війни; приблизно 2800, 365 та 130 тис. передплатників відповідно) та інтернетні фотожаби цього ж періоду.

Табування виникло в примітивних спільнотах як заборона певних жестів, вчинків, дій, об'єктів і т. ін. Зазвичай табу накладаються на речі сакральні, тобто або священні, або нечисті, також на небезпечні та відразливі. Табування ви-

словлювань, тобто заборона певних слів чи виразів, – теж стратегія дуже давня. У міфологічних текстах будь-яке табуйоване поняття можна було зашифрувати за допомогою безлічі інших, більш «безпечних» і прийнятних вербальних виразів, а подеколи й за допомогою інших вторинних знакових систем. Ця стратегія застосовувалася щодо певних табуйованих об'єктів, процесів, дій, насамперед належних до сакрального світу та до життєдіяльності людського організму (його функціонування, хвороб, смерті) [7, с. 188–250; 5, с. 220]. Хоча вона і втратила певною мірою свій міфологічний фундамент, але продовжує широко використовуватися в сучасному суспільстві. Приміром, і донині забороняється озвучувати всю лексику, пов'язану з тілесним низом, тож і досі ми знаємо, що «с...ка є, а слів [для неї] нема».

Війна, як видається, з давніх-давен стала одним із табуйованих понять. Оскільки архаїчні «військові» тексти нам невідомі, звернімося до писемних джерел. Уже в «Слові о полку Ігоревім» для опису війни було використано, для прикладу, найбільш поширені в тогочасні культурно-символічні коди – бенкетний та аграрний.

Тут битва зображувалася як смертельний бенкет, на якому гинуть і гості, і хазяї:

*...ту кровавого вина не доста;
ту тир докончаша храбрїи русичи:
сваты попоиша, а сами полегоша
за землю Рускую...*

У рамках землеробського коду земля руська засівалась усобицями, які швидко зростали й нищили русичів:

*Тогда при Олзѣ Гориславличи
сѣяшеса и растяшеть усобицами:
погибашеть жизнь Дажьбожа внука...*

Поливалася ця земля кров'ю, засівалася кістками полеглих воїнів, і виростало з них уселенське горе:

*Немизѣ кровави брезѣ
не болотом бяхуть посѣяни,
посѣяни костьми рускихъ сыновъ...
Чръна земля подѣ копыты:
костьми была посѣяна,
а кровію поляна:
тугою въздыоша по Руской земли...*

Дискурс сучасної російсько-української війни має свої особливості. У зведеннях та рапортах, офіційних повідомленнях із фронту панує офіційно-військовий сленг, який охоче засвоюється медійниками й переходить із друкованих та інтернет-видань у широкий обіг. Для прикладу, убиті називаються «двохсотими», а поранені «трьохсотими», або «вантаж 200» і «вантаж 300» відповідно. Тож інтернет-мовці констатують: *Серед росіян теж є нормальні люди. Приблизно кожен двохсотий!; По ходу рубль теж стане двохсотим.*

Проте в неформальному усному й писемному спілкуванні співрозмовники використовують набагато більше культурно-символічних кодів для створення нових стереотипних виразів. Мабуть, найширшої популярності серед них набули кулінарний, видовищний, аграрно-промисловий та обценний коди.

Пальма першості в неофіційному та напівофіційному мовленні – за **кулінарним кодом**. Наприклад: *Пока в мире бастуют против убийства животных, кремль массово отправляет скотину на убой*. Вибору в цієї «скотини» немає жодного: *У російського мяса два варианта – умереть на передовой или в тылу*. Убитих ворогів описують з використанням евфемізмів у такий спосіб: *Свіжина [прибуває] удобрювати наші поля і посадки*. Інколи деталізують її якості: *Пушечное м'ясо; Так помирала 155 бригада м'ясної піхоти рф*.

Кровопротитні бої із численними втратами отримали назву «м'ясних штурмів»: *1 березня на штурм Вугледара відправили 100 чоловік, повернулось (записано як «остаток») тільки 16, а 5 березня зі штурму взагалі повернулось тільки 3 росіян*. Тепер стає дедалі зрозуміліше чому саме ж російське командування називає це «м'ясними штурмами»; *У Бахмуті прикордонники відбили «м'ясний штурм вагнерівців»*.

Словами-евфемізмами передаються і процеси вбивств на війні (за допомогою вогню та фізичних ушкоджень), а відтак головним знаряддям убивства на війні є «человеческая мясорубка»: *Кидать війська у мясорубку; послати ще десятки чи сотні тисяч людей у мясорубку – як мобілізованих чи якихось там найманців*. Нерідко тут обігрується неадекватна реакція родичів російських солдат, які

цілковито не розуміють, що відбувається в Україні: *Мама, я в Буче, мне страшно, здесь мясорубка... И блендер, блендер тоже возьми!*

Масові вогнепальні ураження – світова універсалія, що має місце в «гарячих точках» (hotspots), у «котлах» (літературний «казан» у живому мовленні мені не траплявся), згідно з військовою термінологією: *Провал россиян под Лиманом позволит нашим войскам угрожать их позициям вдоль западной границы Луганщины и в районе Северодонецка-Лисичанска. Горшочек котел, вари.*

Ураження ворога вогнем передаються такими словами: *«Що вміємо то робимо»)) Жаримо на повну!!!; ЗСУ продовжує підсмаження рашистів; ВСУ продолжают прожаривать орков в Херсоне; В Новой Каховке сейчас слышны взрывы, прожарка орков продолжается; В Чернобаевке все стабильно: жарят орков; В Каховском районе сейчас что-то горит – в небе виднеется зарево! UPD. Админ забыл сказать, это свинина орки жарятся. Подеколи ці страхітливі вогняні баталії дорівнюються до кулінарних технологій: *Руснявые павлики начали нитье, что наши начали штурм Лимана. Говорят о прожарке с двух сторон; В Новой Каховке сейчас очень громко – скорее всего, ВСУ начали ночную прожарку рашистов.**

Очевидець підсумовує: *Спокою окупантам на нашій землі не буде ніколи!.. Завдяки пильності й влучності бійців протитанкової роти нашої бригади ви маєте змогу спостерігати гучний феєрверк з ворожого БК і смажених «тарганів». Такий «гарячий» прийом забезпечено всім росіянам, хто досі не усвідомив: їм в Україні, м'яко кажучи, не раді.*

Убивство ворога передається і такою символічно застосованою термінологією: *Кобло орков немного подгорели в Олешках, рашСми пока не сообщают о количестве.*

Білорусь, яка ніколи раніше не потрапляла під словесні реактивні «обстріли», нині теж перетворилася на ворога, головною прикметою якого стала «картопляність». Отож, країну стали називати *Картопляндією, Бульболяндією*, її жителів – *бульбашами, картохами*, Президента – *Картошенком, Картопляником, Картофаном, Бульбашенком, Бульбо-*

завром, Бульбофюрером, Пюрером, Пюрешенком, повітряний простір Білорусі став *картопляним повітрям*, а Міноборони перетворилося на *Мінкартоплі Білорусі*.

Нерідко білорусів кличуть також «картопляниками», піддаючи їх своєрідному кулінарному приниженню: *Мясо с картошкой – русня с белорусами; Якщо в хід пішла бульба – значить, м'ясо закінчується.* Відтак для білорусів у наших воїнів напоготові тертка та картопем'ялка: *Спеціальний батальйон «Буритин» чекає непроханих гостей з півночі на дереви!*

Постає питання, чому саме «мирний» кулінарний код вийшов на перший план у буденній комунікації воєнних часів. На мою думку, це пов'язано з деякими давніми уявленнями, насамперед про вічно голодну смерть-людожерку, пожирательку мертвих.

Щоправда, у давні часи смерть уявляли не як остаточну й безповоротну загибель людини, але як обов'язковий етап її життєвого циклу, після якого відбувалося нове народження, тобто палінгенесія, метемпсихоз / реінкарнація: «...умереть» значить на мові архаїчних метафор 'родить' і 'ожить', а 'ожить' – умереть (умертвить) і родить (родиться)» [6, с. 37]. На наших теренах ці уявлення збереглися в ритуалах та обрядових піснях, у яких відлунюють реліктові ініціаційні мотиви, у чарівних казках, де образ смерті (або жриці чи жерця¹ смерті) втілюється в персонажах-пожирателях – людожерах та людожерках, відьмах, зміях, чудовиськах. Щоправда, хоча Леся Мушкетик і зазначає, що «в казках непоодинокі випадки людожерства» [4, с. 210], у них описуються переважно випадки невдалих спроб антропофагії (як у казці «Івасик-Телесик»), бо казка дійшла до нас у такому вигляді, у якому вона побутувала на етапі руйнування первинних міфологічних уявлень.

Нині уявлення про смерть як проковтування / пожирання заради відродження ніби й не актуальні, проте їх вихолощена міфологічна оболонка продовжує побутувати в масовій культурі, ба навіть розвивається й обростає новими значеннями. Адже «старое в неперевереном виде употребляется с относительно новым, что вырабатывает сознание в последующие

етапи свого розвитку» [6, с. 60], тож у формально традиційні рамки вкладається цілковито інший зміст, що наділяється новими функціями.

Якщо взяти до уваги ще одну складову нового стереотипу – кулінарну обробку сировини, тобто імпліцитне протиставлення сирого і вареного як культури і варварства [2, с. 142], то можна дійти висновку, що в нашому випадку вбивство вояків рф на українській території розцінюється як необхідний цивілізаційний засіб впливу на них, як символічне примусове переведення їх зі сфери болотного варварства у сферу сучасної культури.

У нових виразах немає вже й зв'язку з притаманним деяким первісним спільнотам екзоканібалізмом, тобто вживанням у їжу нутрощів, мозку та м'якоті м'яких тканин переможеного ворога заради набуття його питомих властивостей, однак замісне або переважно уявне нібито вживання плоті ворогів залишається способом демонстрації зневаги до них та виразом домінування.

І нарешті, у давнину богів смерті частенько вшановували розкішними трапезами [6, с. 36], та й досі поховальний обряд завершують спільним застіллям. Однак нині семантика смерті-бенкету залишила по собі тільки метафоричні уламки, на основі яких зродилися нові стереотипи.

Завдяки використанню архаїчних міфологічних рамок образ насильницької смерті ворога набуває ритуального характеру, що й зумовлює її виправдання, адже вимушене вбивство супротивника-агресора означає подальше життя воїна-захисника, його побратимів, насамкінець – існування його роду і його народу.

Видовищний код – безперечний витвір сучасності, пов'язаний із маскультурою. Він відображає застосування в ході боїв вогню: *влаштувати* чи *подивитися фаєр-шоу, феєрверк*, бо означає 'обстріляти' або, відповідно, 'потрапити під обстріл'. Залпи вогню супроводжуються канонадою і біготнею, що отримало назву *влаштувати / запросити на дискотеку*. Широко вживаний новий крилатий вираз *запросити / відправити / піти / вирушити на концерт Кобзона (у пеклі)* набув значення 'померти / загинути', приєднатися до померлого співака. (На самому початку війни, коли помер сумно відомий російський політик Володимир Жири-

новський, рашистів відправляли прямо до нього, тобто в пекло.)

Адміністратори та передплатники Telegram-каналів залюбки використовують і кінематографічні терміни. Так, з березня по липень 2022 року 26 разів було знищено російську техніку та живу силу ворога на аеродромі в Чорнобаївці Херсонської області, і це дійство моментально здобуло назву «серіалу». Головним режисером серіалу «Чорнобаївка» називали генерала Дмитра Марченка, а «режисером-постановником 1 сезону» – видатного українського полководця Валерія Залужного. Оскільки кінематографічний Залужний «випускає серіали не серіями, а сезонами», то кількість серій невдовзі зросла до 26! Тож пересічна «баба Надя», запаривши мівінки, щодня з нетерпінням очікує на продовження багатосерійки «Смерть путіна».

У передчутті майбутньої перемоги інтернет-аудиторія обговорювала подальші плани кінематографістів: вимагали, щоб кінокомпанія «Марвел» зняла серіал про «месників України», де будуть ролі *Зеленського, Арестовича, Кулеби, Федорова, Кіма плюс ЗСУ, привида Києва, циган та гопників*. Подейкували, що вже розпочалася підклимна боротьба за головні ролі, тож *Ді Капріо задонатив Україні 10 мільйонів доларів, бо мріє колись зіграти Зеленського...* Прогнозували також зйомки сиквелів та ремейків відомих фільмів і серіалів на кшталт *«Чорнобаївка просить вогню», «Семнадцять мгновень Чернобаєвки», «Вечори на хуторі поблизу Чорнобаївки», «Весілля в Чорнобаївці», «Чорнобаївка і дари смерті»* тощо.

Аграрний код теж потрапив до воєнного мейнстріму. Володіючи родючими чорноземами, Україна стала визнаною світовою житницею. Земля для українця – це святе, тож на її захист постають старі і малі. Відтак цей код покликаний продемонструвати прагматизм, хазяйновитість та кмітливість українців.

У ході військових операцій чимало ворогів беруть у полон. Ось і постає питання, що з ними робити. Дбайливі господарі не проти використання дармової робочої сили (власне, тут ідеться про тролінг російської пропаганди). Одразу ж виникає відповідний «ринок», що його хотіли б бачити творці фотожаб: *Продам холо-*

па; Куплю москаля; Куплю 2 полонених для польових робіт. Наявність кінцівок обов'язкова. Баба Марта; Куплю 2–3 полонених москалів для роботи на городі у весінньо-осінній період (оголошення на паркані). Оскільки уявний попит зростає і пропозиції розширюються, обачний власник «ФОП 2 групи, без сплати податків» розпитує: *Підкажіть будь ласка скільки п'яних росіян можна залишити собі?*

Щодо трупів ворогів, що їх росіяни кидають на полі бою, то існують побоювання, що місцеві тварини та птахи обжеруться падаллю, і ці побоювання не безпідставні, адже *Чорнобайвські ворони не літають... Вони повзають, а пси й поготів, уже страждають від ожиріння. Щоправда, Коли зарубав кацапа, а твоя собака його доїла, це можна назвати ресайклінгом, та все ж таки тварину шкода, бо собачка може захворіти. З іншого боку, якщо падали наклюються синички, що теж любляють м'ясо, то повиростають такі, що літаки збиватимуть.*

Архаїчна землеробська міфологема смерті як засівання – проростання – розквіту – в'янення була доконечно пересмислена. Доля ворожих трупів – не прорости новими паростками, а перетворитися на добриво, перегній: *Знищить цю погань ХЛОПЦІ!!!! 300 тис... ХОРОШЕЕ удобрение для Нашего Чернозёма; Палай, вражина, вдобрюй Україну. І найпідприємливіші комерсанти вже почали випускати добриво під промовистою назвою «Незнайка в странє паляниця».*

Мемом стала ідея, що вочевидь зародилась у безкраїх херсонських степах, хоронити трупи з насінням соняшника в кишенях: *Накладіть собі семечкі в кишені щоб коли ви здохнете, проростали подсолнухи (жорсткий херсонський суржик); Поклади насіння; де вас ховати? – Головне, насіння в кишені вкладати... Отож «спецвыпуск для русских туристов» «журналу» «Херсонщина туристическая» радить у рубриці «Советы аграриев»: Какую семечку положить в карман.*

Придатне це добриво для багатьох сільськогосподарських культур, окрім соняшнику: *Я Иван! Теперь я груша! Я морковь и я Андрюша! Я свекла! А я томат! Мы теперь – фруктовый сад!* Правда, існують і певні побоювання щодо широкого використання цього добрива: *Курва... боюсь, що через таку кількість утилі-*

зованих москалів картопля зацвіте триколом.

У будь-якому разі, урожай очікується багатий: *Оце вродило!; Капец наступного року або цього кавуни гіпер гігантські виростуть, через гіпер родючий чорнозем. Утім, інколи може вродити щось цілковито несподіване: Бабушка копала огород. Думала, что выкопала буряк, выяснилось – бурят...*

Використання трупів ворогів як добрива обґрунтовується й метафорично: *Ти ж хотів землі цієї – Тож тепер змішайся з нею, і «науково»: Міф: Від росіян немає жодної користі. Правда: Один російський військовий містить в собі близько 125 000 ккал харчової цінності і здатний збільшити родючість 2–10 м³ української землі.*

Ще одну ідею щодо використання трупів ворогів подали представники рибного господарства: *Ферма з вирощування раків закуповує тушки окупантів, дрібний та великий опт. Можливий самовивіз; У цьому році на базарі креветки будуть називатися не інакше як Московські. Чому? Бо на москалі вирощені; Буде нова їжа бичкам. Бо щось давненько не годували. Нептун прийняв пожертву. Навіть милі котики мріють: А давай руських разом з танком в річку кинем. Сомів там розведем. І раків... І раків.*

Обсценний код охоплює доволі широкий шар лексики, пов'язаної з тілесним низом. Це насамперед сексуальна лексика, утворена від трьох табуйованих слів, які позначають чоловічий і жіночий статеві органи та сам статевий акт і означають 'бити прицільно', 'вбивати', 'знищувати'. Відсилка переважно до чоловічого статевого органа передбачає 'зникнення', а назва жіночого взагалі означає 'смерть'.

Ця запозичена у ворога лексика повертається назад до нього, набуваючи значення зброї масового знищення. Адже саме росіяни послуговуються сексуальною лексикою (матом) для вираження надзвичайно сильних почуттів, ненависті до ворога тощо [3, с. 62–63]; ця лайка має переважно насильницький характер, відсилаючи до гвалтування.

До автохтонної обсценної лексики – анусно-екскрементальної, як у більшості європейців, – мовці вдаються дещо рідше, хоча раніше «сексуальна лайка, котра вважається найсильнішою в усьому світі,

посідала менше місце, ніж shit-культура, притаманна українцям» [1]. Справді, Shit-лайка виглядає зам'якою, порівняно з жорстким та надагресивним, гвалтівним російським матом.

Понад те, українці знайомлять зі своїм ставленням до ворога й жителів інших країн, розміщуючи на урнах для собачого лайна відповідні наклейки з портретом путіна, на яких обіграється співзвучність прізвиська президента рф та англійських слів: *Pootin*, що означає буквально 'бляшанка для екскрементів'.

Лихослів'я загалом, а надто обценні слова, є, як пише Мелісса Мор, «the most powerful words we have with which to express extreme emotion, whether negative or positive. They insult and offend others

(which, like it or not, is a function of language); they offer catharsis as a response to pain or to powerful feelings; they cement ties among members of groups in a way that other words cannot» [10, p. 13–14]. У давнину реальні двобої зі зброєю заміщувалися ритуальними «slanging-matches» (передирки), «contests in invective and vituperation» (змагання в ображанні та глузуванні), «mutual derision» (взаємні очорнення) [9, с. 66, 68], що мали на меті словесно знищити противника. У сучасному використанні в умовах війни обценні вирази, як і в давнину, залишаються магічним засобом приниження та знищення супротивника.

Отакі-от пригоди давніх міфологічних уявлень у сучасному світі...

Примітка

¹ Звернімо увагу на етимологічну спорідненість слів *жертви, жертва, жрець, жриця, зажерливий, ненажера* тощо з індоєвропейським коренем *g^her- 'ковтати', 'глитати', 'поїдати'.

Джерела та література

1. Десятерик Дм. Професор Леся Ставицька: «Лайку не можна винищити в принципі». *Українська правда*. 15 лютого 2008 р. URL : <https://life.pravda.com.ua/columns/2008/02/15/1055/>.
2. Леви-Строс К. Мифологика : в 4 т. Т. 1 : Сырое и приготовленное. Москва ; Санкт-Петербург : Университетская книга, 1999. 406 с.
3. Мокиенко В. М. Русская бранная лексика: цензурное и нецензурное. *Русистика* (Berlin). 1994. № 1–2. С. 50–73.
4. Мушкетик Л. Персонажі української народної казки. Київ : Український письменник, 2014. 360 с.
5. Фрейд З. Тотем и табу. Фрейд З. «Я» и «Оно». *Труды разных лет* : в 2 кн. Тбилиси : Мерани, 1991. Кн. 1. С. 193–350.
6. Фрейденберг О. М. Поэтика сюжета и жанра. Период античной литературы. Москва : Лабиринт, 1997. 448 с.
7. Фрэзер Дж. Дж. Золотая ветвь: исследование магии и религии. Москва : Политиздат, 1983. 832 с. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-00635-9_4.
8. Dow J. W. Cannibalism. In Tenenbaum, B. A. (ed.). *Encyclopedia of Latin American History and Culture*. Vol. 1. New York : Charles Scribner's Sons, 1996. Pp. 535–537. URL : <https://web.archive.org/web/20111007090705/https://files.oakland.edu/users/dow/web/personal/papers/cannibal/cannibal.html>.
9. Huizinga J. *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. London, Boston and Henley : Routledge & Kegan Paul, 1980. 220 p.
10. Mohr M. *Holi Sh*t: A Brief History of Swearing*. New-York : Oxford University Press, 2013. 316 p.

References

1. DESIATERYK, Dmytro. Professor Lesia Stavytska: «Swearing cannot be Eradicated in Principle». *Ukrainian Truth*, 15 February, 2008. Available from: <https://life.pravda.com.ua/columns/2008/02/15/1055/> [in Ukrainian].

2. LEVI-STRAUSSE, Claude. *Mythologies: In Four Volumes. Vol. 1. The Raw and the Cooked*. Moscow; Saint-Petersburg: University Book, 1999, 406 pp. [in Russian].
3. MOKIENKO, Valery. Russian Expletive Vocabulary: Censored and Obscene. *Russian Studies* (Berlin), 1994, no. 1–2, pp. 50–73 [in Russian].
4. MUSHKETYK, Lesia. *Characters of the Ukrainian Folk Tale*. Kyiv: Ukrainian Writer, 2014, 360 pp. [in Ukrainian].
5. FREUD, Sigmund. Totem and Taboo. In: Sigmund FREUD. "I" and "It". *Works of Various Years: In Two Books*. Tbilisi: Merani, 1991, book 1, pp. 193–350 [in Russian].
6. FREIDENBERG, Olga. *Poetics of Plot and Genre: Period of Ancient Literature*. Moscow: Labyrinth, 1997, 448 pp. [in Russian].
7. FRASER, James George. *The Golden Bough. A Study in Magic and Religion*. Moscow: Politizdat, 1983, 832 pp. [in Russian]. DOI: https://doi.org/10.1007/978-1-349-00635-9_4.
8. DOW, James W. *Cannibalism*. In: Barbara A. TENENBAUM, ed. *Encyclopedia of Latin American History and Culture. Vol. 1*. New York: Charles Scribner's Sons, 1996, pp. 535–537. Available from: <https://web.archive.org/web/20111007090705/https://files.oakland.edu/users/dow/web/personal/papers/cannibal/cannibal.html> [in English].
9. HUIZINGA, Johan. *Homo Ludens: A Study of the Play-Element in Culture*. London, Boston and Henley: Routledge & Kegan Paul, 1980, 220 pp. [in English].
10. MOHR, Melissa. *Holi Sh*t: A Brief History of Swearing*. New-York: Oxford University Press, 2013, 316 pp. [in English].

Надійшла / Received 20.10.2022

Рекомендована до друку / Recommended for publishing 25.11.2022